

Doprovodná četba pro kulturněhistorické kursy z programu baltistiky
(nejstarší dějiny)

- I. PRAMENY POZNÁNÍ STŘEDOVĚKU (A POČÁTKŮ RENESANCE)
 - A. Latinská církev proniká k Baltskému moři
 0. *Béowulf* – křesťanský pohled na předkřesťanský stav. Do češtiny přeložil Jan Čermák, vyšlo 2003
 1. Iohannes Canaparius (***) – 1004): *Vita sancti Adalberti*
Bruno Querfurtensis (cca 974 – 1009): *Passio sancti Adalberti episcopi et martyris. Versus de passione sancti Adalberti*. Oboje česky ve sbírce Oldřich Králíka „Nejstarší legendy přemyslovských Čech“
 2. Thietmarus Marsipolitanus/Merseburgensis (975 – 1018): *Chronica*. Česky „Kronika Dětmara z Merseburgu“ 2008
 3. Adamus Bremenensis (***) – post 1081): *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*. Česky „Činy biskupů hamburského kostela“ 2009.
 4. Helmholdus Bosnoviensis (ante 1125 – ante 1180): *Cronica Slauorum*. Česky „Vyhubení Slovanů pobaltských“ (P.Papáček 1925), „Slovan-ská kronika“ (K.Vrátný 1947)
 5. Saxo Grammaticus (cca 1150 – cca 1220): *Gesta Danorum*
- B. Svědectví Kyjevské Rusi a následnických knížectví
 1. Новгородская первая летопись. Pokrývá události 1016–1330.
 2. Лаврентьевская летопись «Lavrentijův letopisný svod» (1377). I. Повесть временныхъ лѣтъ,¹ II. dějiny Suzdalského knížectví (do r. 1305)
 3. Ипатьевская летопись «Ipatský letopisný svod» (~ 1425). I. Повесть временныхъ лѣтъ. Silvestrova úprava (prehistorie & 852-1116), II. Kyjevský letopis (1118-1201), III. Haličsko-volyňská kronika (1238-1292)
Česky vyšlo: „Nestorův letopis ruský“ (K.J.Erben 1867; 1954), „Zádonština, staroruský žalozpěv o boji Rusů s Tatary r.1380 (J.Frček 1948), „Povídky ze staré Rusi“ (S.Mathaus-rová 1984), „Písemnictví ruského středověku“ (E.Bláhová, Z.Hauptová, V.Konzal 1989)
- C. Livonské kroniky
 1. Henricus de Lettis (cca 1187 – post 1259): *Chronicon Liuonicum uetus continens res gestus trium primorum episcoporum*
 2. Anonymus (putatus uidisse annos 1260-1290): *Livländische Reimchronik*
 3. Hermann de Wartberge / Hermann von Wartberge (putatus uidisse annos 1358-1378): *Chronicon Liuoniæ*

¹ Повесть временныхъ лѣтъ je symbolické označení svodu nejstarších kyjevských letopisů s dodatky za období 1095–1113, symbolicky připisované mnichu Nestorovi. Od mnicha Nestora máme *Život Borise a Gleba* a *Život Fedosije Pečorského* (v obou je Nestor jmenován), jeho ztotožnění s autorem svodu je nesamozřejmé, byť časově možné.

- D. Pruské kroniky
1. Petrus de Dusburgk / Peter von Dusburg (putatus uidisse annos 1298-1326): *Chronicon Terræ Prussiæ*
 2. Anonymus: latinská kronika kláštera v Olivě (vydáno jako *Die ältere Chronik von Oliva*); popisuje období 1170-1350 a dává vnější pohled na Německý řád
 3. Wigandus Marburgensis / Wigand von Marburg (ante 1365 – post 1409): veršovaná kronika Německého řádu v německém jazyce. Nedochovala se; existuje pouze latinský překlad *Cronica noua Prutenica* z XV. stol.
- E. Polské kroniky a dokumenty (do Lublinské unie)
1. Jan Długosz (1415 – 1480): *Historia Polonica seu Annales Poloniæ*
 2. Jan Ostroróg (1436 – 1501): (i) *Monumentum pro Reipublicæ ordinatione congestum*, (ii) *Peroratio domini Ostrorog coram domino Apostolico*
 3. Marcin Bielski (1495 – 1575): *Kronika wszystkiego świata* (1551)
- F. Litevské kroniky a dokumenty
1. Lietuvos Metrika (konec XIV. – pol. XVIII. stol.)
 2. Lietuvos Statutai (1529, 1566, 1588)
 3. Lietuvos metraščiai:² I. Trumpanis sąvadas, II. Platesnysis sąvadas, III. Platusis sąvadas (Bychovco kronika)
- G. Respublica po Lublinské unii
1. Maciej Strykowski (1547 – 1593): *Kronika Polska, Litewska, Żmódská i wszystkiej Rusi* (1582)
 2. Augustyn/Augustinas Rotundus Mielecki/Mieleskis (***) – 1582): litevská kronika (latinsky). Nedochováno. Existují výpisky *Epitome principum Lithuaniae*
 3. Albert Wijuk-Koiałowicz / Albertas Kojelavičius-Vijukas (1609 – 1677): *Historia Lituana*
- H. Severské paralely (jsou na zvláštním listu)

POZNÁMKA: Vím-li o českém překladu, uvedl jsem to již u příslušného titulu.

DODATEK: Pro zájemce schopné číst ruténsky, polsky nebo latinsky je k dispozici mnohem širší soupis pramenů. Obrát'te se na učitele.

² Dochovalo se na tři desítky opisů, ne vždy úplných. Nejstarší letopis, „Литовскому роду починок“, pokrývá období od smrti Gediminovy po smrt Kenstutovu (cca 1341 - 1382).

II. OHLASY STŘEDOVĚKÝCH PRAMENŮ

1. Utajený autor 18. století: Слово о полку Игореве „Píseň o tažení Igorově“ – mystifikace ruská
2. Garlieb Helwig Merkel: *Wannem Ymanta. Eine lettische Sage* – osvícenecký protest německý
3. Adam Mickiewicz: *Grażyna (Powieść litewska)* & *Konrad Wallenrod (Powieść historyczna z dziejów litewskich i pruskich)* – romantický pohled litevsko-polský
4. Elias Lönnrot: *Kalevala* – národní a národotvorné epos finské
5. Friedrich Reinhrod Kreutzwald: *Kalevipoeg „Syn Kalevův“* – národní a národotvorné epos estonské
6. Andrejs Pumpurs: *Lāčplēsis* – národní a národotvorné epos lotyšské
7. Henryk Sienkiewicz: *Kryżacy* – postromanticko-nacionalistický pohled polský
8. Vincas Krėvė-Mickevičius: *Dainavos šalies senų žmonių padavimai* („Co vypravují starci z dainavského kraje“, český překlad vyšel jako 249. svazek Světové četby pod názvem „Dainavské pověsti“) – postromanticko-dekadentní pohled litevský
9. Frans Gunnar Bengtsson: *Röde Orm (Sjöfarare i västerled. Hemma och i österled)* „Zrzavý Orm (Plavci na západ. Doma a znovu na lodi)“ – humorný nadhled skandinávský

Mimo pořadí předpokládám, že každý zná Havlíčkův *Křest svatého Vladimíra*.

Kdo nezná, okamžitě tento svůj ostudný nedostatek napraví!

ČESKÉ PŘEKLADY:

- ad 1. Слово о полку Игореве existuje coby „Slovo o pluku Igorově“ v několika českých překladech;
- ad 2. do češtiny přeloženo nebylo;
- ad 3. et 7. české překlady existují;
- ad 4. Lönnrotova *Kalevala* existuje ve vynikajícím českém překladu Josefa Holečka, jež lze číst i po jednom a čtvrt století;
- ad 5. Kreutzwaldův *Kalevipoeg* existuje v překladu, který se moc číst nedá;
- ad 6. Pumpurova *Lāčplēsis*-e česky převyprávěl Radegast Parolek a vydal pod svým jménem coby „Souboj nad propastí“ v nakladatelství Albatros;
- ad 8. Krėvė-Mickevičiový *Dainavos šalies senų žmonių padavimai* vyšly jako 249. svazek Světové četby pod názvem „Dainavské pověsti“;
- ad 9. Bengtssonův *Röde Orm* vyšel pro velký úspěch opakovaně.

III. KLASICKÁ DOMÁCÍ HISTORIOGRAFIE

Jaroslav Goll: *Čechy a Prusy ve středověku* (1897)

POKYNY PRO ZPRACOVÁNÍ: Student přečte alespoň dva tituly z části I a alespoň dva z části II. O četbě odevzdá písemný protokol, v němž uvede relevantní bibliografické informace i žánrové zařazení textu, sdělí, o čem dílo je, a vyloží, jaký svět přečtené dílo popisuje, jaké síly (strany, lidé) v onom světě působí a jaké vztahy mezi oněmi silami panují. Bližší pokyny přicházejí v «pastýřských listech» učitele.
Tomáš Hoskovec, hoskovec@mail.muni.cz